

ORTA ASYA TÜRK CUMHURİYETLERİ DÜNYAYA AÇILMALIDIR

Ceyda ACİCBE

Analist

Geçtiğimiz aylarda Orta Asyadaki güncel gelişmelere dair bir yazımız kaleme alınmıştı[1]. Bu yazıda belirtildiği gibi 14 Haziran 2019 tarihinde Bişkekte Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Başkanlar Konseyi gerçekleştirilmiş, zirvede, güvenlik konusu gündemde yerini almıştı. Öte yandan Çin Devlet Başkanı İran ile bölgesel ve uluslararası alanda işbirliğinin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştı. Konseyde Çin ile İran arasında işbirliği yapılacak alanlardan birinin terör ve organize suçlarla mücadele kapsamında olması planlanmıştı.

Asya bölgesinin güvenlik görüşmeleri bunlarla sınırlı kalmadı. 15 Haziranda Asyada İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (AİGK) görüşmelerinin ardından liderler ülkelerin iç veya dış işlerine müdahale etmeme ilkesinin desteklendiği bir bildireye imza attılar.

Geçtiğimiz Ağustos ayı ise Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve ABD ilişkileri açısından önemli bir ay oldu. 22 Ağustos tarihinde Orta Asya ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletlerinin Dışişleri Bakanlığı temsilcileri, Kazakistanın başkenti Nur Sultanda C5+1 formatındaki üst düzey toplantıda bir araya geldi. Bu zirveye ABD Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı David Hale, Kazakistan Dışişleri Bakanı Beybut Atamkulov, Kırgızistan Dışişleri Bakanı Çingiz Aydarbekov, Özbekistan Dışişleri Bakanı Abdülaziz Kamilov, Tacikistan Dışişleri Bakanı Sirocidin Muhriddin ve Türkmenistan Dışişleri Bakanı Raşit Meredov katıldı. Toplantıda, daha önce imzalanan ekonomik anlaşmaların uygulamaya geçirilmesi noktasında yaşanan sorunlar ve çözüm yolları masaya yatırıldı, bölgesel ekonomik kalkınma yolunda işbirliği anlayışı tekrarlandı[2].

İkinci planda, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev ile ABD Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı David Hale bir araya geldi. Hale görüşmede Amerikanın Özbekistanda gerçekleştirilen reformlara, vatandaşların özgürlüklerinin artırılması yönündeki adımlara, hayat seviyesinin yükseltilmesi girişimlerine yüksek değer verdiğini dile getirdi[3]. İki ülke arasındaki sorunlar masaya yatırılarak uluslararası gündeme dair önemli gelişmeler de toplantıya konu edildi. C5+1 platformu dışında, ABDnin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri temsilcileri ile ikili müzakerelerde bulunması dikkat çekicidir. Bu görüşmeler ABD ile Orta Asya ülkeleri arasındaki ilişkilerin kısa ömürlü olmayacağına işaret etmektedir.

Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve ABD arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yönelik önemli bir diğer adım geçtiğimiz günlerde atıldı. Birleşmiş Milletler 74. Genel Kurul çalışmaları

kapsamında ABD Dışışleri Bakanı Mike Pompeo, New Yorkta C5+1 formatında ev sahipliği yaptığı toplantıda Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan dışışleri bakanlarıyla bir araya geldi. Bu görüşmelerde ülkeler arasındaki ticari ve yatırım işbirliği konuları ele alındı. ABD yatırımını ve teknolojisini Orta Asyaya çekmek konusunda ekonomik işbirliğinin bu platform doğrultusunda arttırmanın gerekliliğinin altı çizildi. Buna ek olarak, bölgenin transit altyapısını geliştirmek, çevreyi koruma çalışmalarını ve bölgesel güvenliği ve istikrarı güçlendirmek için C5+1 formatının etkili bir araç haline geldiği beyan edildi[4]. İş dünyasında olumlu adımların atılmasında Orta Asya ülkelerinin ekonomik katkısını vurgulayan Pompeo buna ek olarak, Afganistan ile işbirliğinin geliştirilmesi gerektiğini dile getirdi[5]. ABD ile Orta Asya Türk Cumhuriyetleri arasındaki bu gelişmeler, Asyanın sadece Çin ve Rusyadan ibaret olmadığını vurgular niteliktedir.

Toplantıya dair dikkat çeken bir diğer unsur, Bakan Pompeonun Orta Asya Türk Cumhuriyetleri dışışleri bakanlarına terörle mücadele konusunda işbirliğinin devam ettirilmesi gerektiğini söylemesi oldu. ABD Dışışleri Bakanı yapılan görüşmede Sincan Uygur Özerk Bölgesinde Uygur Türklerine yönelik Çin hükümetinin baskıcı politikalarına dair değerlendirmelerde bulunmayı ihmal etmedi. Pompeo bu görüşmede, Doğu Türkistandaki Çin zulmünün terörizm mücadelesi ile ilgili olmadığını açıklığa kavuşturmak isterim. Bu baskıcı kampanya, Çinin kendi Müslüman vatandaşlarının inancını ve kültürünü yok etme kampanyasıdır. Biz bütün ülkelere Çinin Uygurları geri iade taleplerine karşı direnmeleri çağrısında bulunuyoruz. şeklinde bir açıklama yaptı[6]. Pompeo daha önce Mart ayında Çinin Sincandaki toplama kamplarından kurtulan Mihriğül Tursun ve diğer tutsakların yakınlarıyla bir araya gelmişti. Bu görüşmenin ardından, Dışışleri Bakanlığı Sözcüsü Palladino, Çin hükümetine kamplardaki tutukluların serbest bırakılması konusunda bir çağrı yapmış ve ABDnin bu baskı politikalarına karşı Müslüman ve diğer azınlıklara destek olacağına dair vaatte bulunmuştu. Bu durum, ABD üst düzey yetkililerinin gündeminden düşmeyen Sincan krizi, Çin ile devam eden siyasi ve ekonomik anlaşmazlıklar konusunda önemli bir rol oynamaya devam edecek gibi görünmektedir. Diğer yandan, Pompeonun Orta Asya Türk Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlarıyla bir araya geldiği toplantıda bu sorunu vurgulaması, bu ülkelerle olası işbirliğinin farklı yönlerine de işaret etmektedir.

ABD Dışışleri Bakanı Mike Pompeonun Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Dışışleri Bakanlarıyla yaptığı görüşmenin dışında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kapsamında bir başka önemli görüşme daha gerçekleşti. Birleşmiş Milletler Genel Kurul Heyet Başkanları onuruna verilen yemeğe katılan Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev, ABD Başkanı Donald Trump ile kısa bir görüşme yaptı[7]. Yapılan açıklamada, ABD ile Kazakistan arasındaki stratejik ortaklığın başta güvenlik alanlarında olmak üzere diğer pek çok alanda da geliştirilmeye devam edileceği ifade edildi.

Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin son dönemde ABD ile küresel düzeyde etkisi olabilecek işbirliği görüşmelerinde bulunması dikkat çekicidir. ABD bu müzakereler ile geç de olsa, başta Orta Asya Türk Cumhuriyetleri olmak üzere tüm dünyaya Çin ve Rusyaya karşı bu ülkeleri yalnız bırakmadıkları mesajını vermektedir. Rusyanın Çin ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerini yanına alarak askeri tatbikatlar gerçekleştirdiği şu günlerde, ABDnin bu girişimi bir dengeleme çabasını göstermektedir.

Konuya Türkiye açısından bakacak olursak, bilindiği üzere geçtiğimiz aylarda Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistanın kurucu üye olduğu Türk Konseyi kapsamında önemli toplantılar gerçekleştirildi. Başta ekonomik ve politik alanlarda olmak üzere diğer pek çok alanda işbirliğini arttırmaya yönelik çalışmaların yürütüldüğü konseyde, ülkeler arasındaki ikili ve çoklu ilişkilerde önemli gelişmeler yaşandı. Bu gelişmelerden biri, Türk Konseyi Genel Sekreteri Bağdat Amreyevin, Ekim ayında Azerbaycanın başkenti Baküde yapılacak 7. Türk Konseyi Zirvesine Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyevin de katılacağını dile getirmesi oldu[8]. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile bağlarının günden güne artmakta olduğu görülmektedir. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile mevcut tarihi çok yönlü bu bağlar şimdilerde ekonomik, politik ve sosyal alanda yapılan işbirlikleriyle daha da kuvvetlenmektedir. Dolayısıyla Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile derinleştirilecek stratejik ortaklıkta Türkiye'nin önemli bir müttefik olduğu dikkate alınmalıdır.

Fotoğraf: mfa.gov.kz

[1] Vuslat Nur Şahin, Orta Asyada Güncel Gelişmeler Üzerine Bir Değerlendirme, *Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)*, Yorum No: 2019/50, 5 Temmuz 2019, <https://avim.org.tr/tr/Yorum/ORTA-ASYA-DA-GUNCEL-GELISMELER-UZERINE-BIR-DEGERLENDIRME>

[2] Orta Asya Ülkeleri ve ABD, Kazakistanda Bir Araya Geldi, *Kırım Haber Ajansı*, 22 Ağustos 2019, <https://qha.com.tr/haberler/orta-asya-ulkeleri-ve-abd-kazakistan-da-bir-araya-geldi/71237/>

[3] Özbekistan Cumhurbaşkanı ABD Dışişleri Bakanlığı Siyasi İşler Müsteşarı David Haleyi Kabul etti, *Yeni Çağ*, 23 Ağustos 2019, <https://yenicag.info/ozbekistan-cumhurbaskani-abd-disisleri-bakanligi-siyasi-isler-mustesari-david-haleyi-kabul-etti/228012/>

[4] ABD Dışişleri Bakanı Pompeo, Orta Asyalı Bakanlar ile görüştü, *Atavatan Türkmenistan*, 23 Eylül 2019, https://www.atavatan-turkmenistan.com/tu/news_details.php?news_id=Mzk3NQ==

[5] A.g.e.

[6] ABD Dışişleri Bakanı Pompeo Uygur toplumu mensuplarıyla bir araya geldi, *Anadolu Ajansı*, 27 Mart 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-disisleri-bakani-pompeo-uygur-toplumu-mensuplariyla-bir-araya-geldi/1431951>

[7] Tokayev, Trump ile görüştü, *Turan Haber Ajansı*, 27 Eylül 2019, <https://www.turanhaberajansi.org/haber/108/tokayev-trump-ile-gorustu.html>

[8] Güçlü kardeşlik bağları Türk Konseyi bayrağı altında yeni boyutlar kazanacak, *Anadolu Ajansı*, 15 Eylül 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/guclu-kardeslik-baglari-turk-konseyi-bayragi-altinda-yeni-boyutlar-kazanacak/1583934>

Yazar Hakkında :

Ceyda Acicbe 2017 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü mezun oldu. Lisans eğitiminin ardından mezun olduğu yıl Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü tezli yüksek lisans programına başladı.

Acicbe AVİM'e 2019 Eylül ayında katılmıştır.

Atrıfta bulunmak için: ACİCBE, Ceyda. 2025. "ORTA ASYA TÜRK CUMHURİYETLERİ DÜNYAYA AÇILMALIDIR." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2019 / 63. Ekim 03. Erişim Temmuz 28, 2025. <https://www.avimbulten.org/tr/Yorum/ORTA-ASYA-TURK-CUMHURİYETLERİ-DÜNYAYA-ACILMALIDIR>



Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

@avimorgtr

<https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır